

ОНОПРИЄНКО

Олександр Данилович
onopriyenkoo@ukr.netк.е.н., доцент,
Національний авіаційний
університет

УДК 338(477)"312"(045)

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ЕКОНОМІКИ ТА ЗАВДАННЯ ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯFUNDAMENTAL PROBLEMS OF UKRAINIAN ECONOMY AND
OBJECTIVES OF ITS RESTORING

Стаття присвячена аналізу причин системної кризи економіки України в пострадянський період. Обґрунтовані основні завдання відновлення економіки та забезпечення подальшого економічного зростання в сучасних умовах.

Статья посвящена анализу причин системного кризиса экономики Украины в постсоветский период. Обоснованы основные задачи восстановления экономики и обеспечения дальнейшего экономического роста в современных условиях.

The present article is devoted to the analysis of the causes of the Ukrainian economy systemic crisis in the post-Soviet time. The article substantiates the tasks of economic recovery and ensuring further economic growth in modern conditions.

Ключові слова: національна економіка, відновлення економіки, корупція, монополізм, неефективність фінансово-кредитної системи, захист прав власності, надійність банківської системи, спрощення ведення бізнесу

Ключевые слова: национальная экономика, восстановление экономики, коррупция, монополизм, неэффективность финансово-кредитной системы, защита прав собственности, надежность банковской системы, упрощение ведения бизнеса

Keywords: national economy, economic recovery, corruption, monopolies, inefficiency of the financial and credit system, property rights protection, banking system reliability, business simplification

ВСТУП

В науковій літературі питанням сучасного стану української економіки приділяється досить велика увага. Зокрема, різні аспекти економічних проблем на макrorівні протягом останніх років активно досліджували А. Гальчинський, В. Геєць, В. Дементьєв, Ю. Дрогвоз, В. Дубровський, Е. Забарна, І. Кондаурова, Т. Качала, І. Малий, О. Пасхавер, О. Розенфельд, В. Смагін, В. Тарасевич, А. Чухно, П. Шеремета., В. Якубенко, інші вчені-економісти. Водночас слід зазначити, що комплексних досліджень проблем національного господарства, включаючи їх генезис, здійснюється недостатньо. Зазначені проблеми залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає в дослідженні причин, що перешкоджають економічного розвитку економіки України в сучасних умовах та формулюванні завдань щодо їх усунення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

У роботі використані такі загальнонаукові та специфічні методи дослідження: аналіз і синтез, абстрагування, узагальнення, методи системного аналізу, моделювання сценарію майбутнього, статистичні, аналітичні та експертні методи вимірювання даних.

РЕЗУЛЬТАТИ

Протягом останніх трьох десятиліть економіка України характеризується вкрай негативними тенденціями. Перманентні економічні й політичні кризи, що тривають понад чверть століття, та корупція створюють вкрай несприятливі умови для її розвитку. Про це, зокрема, свідчать порівняльні показники динаміки ВВП України та інших країн. Так, у передкризовому 2013 р. ВВП України порівняно з 1990 р. становив 69%, у той час як аналогічні показники світової економіки в цілому, країн з розвинутою економікою, країн, що розвиваються, та країн Азії, що розвиваються, за цей період збільшилися на 233%, 166%, 330% і 586% відповідно[1]. Не зважаючи на те, що показники глобального зростання світової економіки шість років підряд демонструють позитивну динаміку, Україна переживає чергову глибоку фінансово-економічну кризу. За даними Держкомстату протягом 2014-2015 років ВВП знизився ще більш як на 16% [2] і склав на початок 2016 р. лише 58,3% від рівня 1990 року[2], що є найгіршим показником у світі. Певне пожвавлення економіки, починаючи з II кварталу 2016 року, є досить хитким і суттєво не вплинуло на загальний її стан. Україна продовжує втрачати позиції у глобальному рейтингу конкурентоспроможності країн світу. Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017

Україна посіла 85 місце із 138, втративши 6 позицій за рік, а за останні чотири роки – 12 позицій[3].

Глибинні причини кризового стану української економіки коріняться, на нашу думку, перш за все, в інституціональній сфері. За рівнем розвитку інституцій Україна посідає одне з найгірших місць у світі (129 місце з 138 країн [3]). Сьогодні серед інституціональних чинників, що негативно впливають на стан економіки, на перший план вийшла *корупція*, яка стала раковою пухлиною не лише економіки, а й суспільства в цілому. Вона пустила свої метастази в усі без виключення сфери його життєдіяльності на всіх рівнях. Держава замість місії стимулювання розвитку підприємництва через систему фіскальних, контролюючих, правоохоронних органів та систему судочинства скоріше виконує корупційну місію «віджимання» [4], створюючи таким чином, вкрай несприятливі умови для ведення бізнесу. Головною причиною формування системи тотальної корупції стало зрощення капіталу і політики та утворення олігархату.

Не менш важливою проблемою для розвитку економіки є *монополізм*. В енергетиці, металургії, хімічній і тютюновій промисловості, у галузі авіаційних перевезень, інших галузях сформувались секторальні монополії на чолі з відомими усій країні олігархами, а на місцях – територіальні монополії на чолі з місцевими «олігархами» [8], функції яких найчастіше виконують голови державних адміністрацій чи міські голови. У той же час, головною ознакою і водночас перевагою сучасної економічної моделі будь-якої країни, а також обов'язковою умовою для розвитку високотехнологічних виробництв, що виступають драйвером економічного зростання, фактором глобальної конкурентоспроможності національної економіки, а також формують попит на висококваліфіковану робочу силу [5, 257] є конкуренція.

Монополізм і корупція тісно пов'язані між собою. *Монополізм* продукує і підживлює корупцію, корупція в свою чергу сприяє розширеному відтворенню монополій. Разом вони потужно стримують розвиток малого і середнього бізнесу та економіки в цілому.

Відсутність правосудного судочинства вкрай негативно впливає на забезпечення захисту прав власності, а відповідно, є одним із головних чинників, що стримують економічну та інвестиційну діяльність господарюючих суб'єктів.

Непослідовність і безсистемність дій усіх без виключення урядів у проведенні економічних реформ призвели до того, що до цього часу не сформовані адекватні потребам сучасного соціально-економічного розвитку країни економічна політика та інституції.

Ще одним фундаментальним чинником, що вкрай негативно впливає на розвиток економіки, є *неефективність й нестабільність банківської системи* (за три останні роки ліквідовано 88 комерційних банків [6]), гострий дефіцит обігових коштів та інвестиційних ресурсів. Це пов'язано з цілою низкою причин, головними з яких, на наш погляд, є:

1) Надмірно висока облікова ставка НБУ. Як наслідок, банківські кредити, особливо довгострокові, стали для суб'єктів господарювання малодоступними.

2) Використання комерційними банками коштів рефінансування (через неефективну валютну політику НБУ) не на кредитування потреб реального сектора економіки, а на здійснення операцій на валютному ринку з подальшим їх виведенням із банківської системи. За оцінками експертів, із банківської системи таким чином за останні 8 років було виведено понад 37 млрд грн..

3). Зловживання більшістю банків коштами вкладників протягом останніх років. Якщо на початку 2000 років в комерційних банках було лише 2% проблемних кредитів, сьогодні – близько 50%[6]. Банки стали своєрідними «пилососами», які виводили кошти вкладників з банківської системи. Так, лише зі збанкрутілого Дельта Банку через банки балтійських країн було виведено 535 млн. дол.. США[7].

4). Величезні сукупні фінансові втрати клієнтів банків і, в першу чергу, суб'єктів господарювання, які обчислюються сотнями мільярдів гривень, внаслідок ненадійності банківської системи.

5). Недовіра населення до банків, яка мала такі негативні наслідки: з одного боку, вкладники банків протягом останніх трьох років вилучили депозити на суму еквівалентну 18 млрд. дол.. США[6]; з другого боку, через недовіру до банківської системи на економіку не працюють 60-80 млрд. дол.. США, які, за оцінкою експертного середовища, знаходяться на руках у населення[7, 8].

У цілому, сьогодні економіка потребує інвестицій, а банківська система не виконує функцій посередника між інвесторами і підприємствами реального сектора економіки.

Серед інших чинників, що заважають відновленню економіки та подальшому її розвитку, на наш погляд, слід виділити такі:

1. Складність і нестабільність податкової системи, неефективний механізм адміністрування податків, зборів та обов'язкових платежів.

Діюча в Україні податкова система сьогодні не влаштовує ні бізнес, ні державу. Бізнес бере на себе весь тягар адміністрування, яке він вважає більшою перешкодою для діяльності та розвитку, ніж навіть податкові ставки. Відповідні державні органи скаржаться на масове ухиляння від сплати податків усіма доступними засобами, наслідком чого є недоотримання доходів бюджету. Як результат, тиск перекладається на сумлінних платників податків. Натомість інші отримують фактичні податкові привілеї[9].

2. Надмірне регулювання економіки, як *рудимент адміністративної економіки*. Крім того, у спадок від Радянського Союзу Україні дістався специфічний тип нестабільної в ринкових умовах індустріальної сировинної економіки з домінуванням сектора виробничої промисловості та виробництва сировинних напівфабрикатів [10, 110].

2. Недостатній розвиток фінансового ринку, в першу чергу ринку цінних паперів. За оцінкою Всесвітнього економічного форуму за цим показником Україна посідає 130 місце із 138 країн [3].

3. Російська збройна агресія проти України, що призвела до поглиблення економічної кризи в Україні, довготривалої політичної та фінансово-економічної нестабільності. Усе це суттєво підвищило інвестиційні ризики і призвело до обвалу інвестування в українську економіку. Водночас вивіз капіталу суттєво зріс.

Основними завданнями, реалізація яких, на наш погляд, дозволить відновити і забезпечити подальший сталий розвиток української економіки є:

1. Закріплення фінансово-економічної стабілізації, що передбачає а) остаточне оздоровлення бюджетної системи; б) оздоровлення і повернення довіри до банківської системи.

2. Перехід від жорсткої до помірно-м'якої фінансово-кредитної політики, за якої ставка рефінансування має бути нижчою від рівня інфляції.

4. Створення передумов для прискореного розвитку малого і середнього бізнесу, зокрема шляхом: проведення ефективної податкової реформи; успішного завершення вже започаткованої антикорупційної реформи, кардинальної реформи судової системи та реформи правоохоронних органів; посилення захисту прав інвесторів; впровадження цивілізованого ринку землі сільськогосподарського призначення; удосконалення інститутів фінансового ринку.

4. Визначення пріоритетів економічного розвитку, серед яких найактуальнішими, на думку багатьох експертів, є відновлення інфраструктури та прискорений розвиток логістичних послуг, підвищення енергоефективності у сферах виробництва та споживання, розвиток ІТ – галузей, сільського господарства на інноваційній основі, альтернативних джерел енергії, туризму.

5. Приватизація та впровадження системи управління державними підприємствами за стандартами ЄС.

6. Розробка та реалізація політики сталого підвищення вартості робочої сили з метою створення передумов для ефективного використання бізнесом трудових ресурсів, збільшення внутрішнього ринку та стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання

ВИСНОВКИ

1. Основними причинами стагнації економіки України є: недопустимо високий рівень корупції, непрозорість роботи правоохоронних органів, відсутність правосудного судочинства; олігархічна система прийняття рішень, монополізм; ненадійність банківської системи та неефективність грошово-кредитної політики; надмірне регулювання економіки; нестабільність і складність податкового законодавства, неефективний механізм адміні-

стрування податків, зборів та обов'язкових платежів; функціональна невідповідність ключових державних інституцій нагальним потребам економічного розвитку країни.

2. Для забезпечення відновлення української економіки необхідне послідовне виконання тісно пов'язаних між собою завдань, ключовими серед яких є: забезпечення захисту прав інвесторів; відновлення надійності банківської системи; проведення успішної реформи судової системи; подолання (обмеження) корупції; деолігархізація та демонополізація економіки; проведення ефективної податкової реформи; подальша дерегуляція економічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток: наукова доповідь / [Шинкарук Л.В., Бевз І.А., Барановський І.В. та ін.]. – К.: 2015. – 304 с.

2. Держкомстат України. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.zerkalov.org.ua/node/4955>.

3. Рейтинг країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2016-2017: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-1>

4. П. Шеремета: Что плохого в защите национального производителя. – 2 марта 2017: <http://nv.ua/opinion/sheremeta/cht-plohogo-v-zashchite-natsionalnogo-proizvoditelja-729879.html>.

5. Т.Г. Щепіна. Проблеми формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури, 2014, №38. – с.109-114.

6. Національний Банк України. Офіційне інтернет-представництво. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.

7. С. Тарута. Гонtareва загроза національній безпеці України. – Незалежна доповідь: [st.htmlhttps://strana.ua/news/36565--antigontarevskaya-broshyura-sergeya-taruty-polnyj-tek](https://strana.ua/news/36565--antigontarevskaya-broshyura-sergeya-taruty-polnyj-tek)

8. О. Пасхавер. – Сценарій на 2017 рік: <http://www.5.ua/interview/paskhaver-137075.ht>

9. Дроговоз Ю. Інституційні проблеми української податкової системи та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]: аналітична розробка / Дроговоз Ю., Дубровський В. – Київ, 2015. – Режим доступу: http://tpr.org.ua/uploads/files/source/Policy_Tax_Reform_RPR.pdf.

10. О.Д. Онопрієнко, Н.О. Куляниця, Д.О. Онопрієнко. Проблеми та шляхи формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні в сучасних умовах.